

RADU GABREA - 70

„Sunt fascinat de cultura idiș, absolut fabuloasă“

Regizor, scenarist și producător, Radu Gabrea are o bogată filmografie construită în aproape patru decenii, filmele sale au fost bine primite atât în țară, cât și peste hotare. Cele cinci documentare (deocamdată) care au surprins aspecte din trăirea în spațiul evreiesc, se bucură de un binemeritat succes și în rândul spectatorilor israelieni.

AVRAM CROITORU: - A existat un moment, o stare de spirit, poate educația primită acasă, poate prietenii, care să marcheze apropierea dumneavoastră de cultura iudaică?

RADU GABREA: - Nu pot găsi o determinare. Pe mama o chema Lermann și era, probabil, venită de undeva din Boemia. Tata, care a fost profesor universitar, mi-a povestit că a fost apostrof de ziarul „Porunca vremii” cu privire la etnia mamei. Eu nu m-am întrebat niciodată care este motivația sau originea simpatiei mele pentru poporul evreu. Mi s-a părut naturală, firească. Desigur a contat și rolul prietenilor căci cei mai buni, mai constanți, mai serioși dintre ei erau evreii. M-a interesat cultura străveche a acestui popor și de aceea am citit foarte mult și Cabala și mistica iudaică.

Inginer cu visuri de actor

- E vorba de perioada când ați făcut filmul artistic „Nu te teme, Iacob!”?

- Nu numai când am realizat această adaptare a nuvelei „O făclie de Paște”, de I.L. Caragiale, dar și înainte, pe când eram inginer.

- Inginer?

- Da, am făcut Institutul de Construcții și abia mai târziu am dat examen la Conservator. Doream să fiu actor de pe când eram elev la „Spiru Haret”. În 1953, am debutat ca artist amator în rolul principal din „Jucătorii de cărți”. Se pare că am jucat bine din moment ce soția actorului Jules Cazaban mi-a spus că ar trebui să urmez drumul spre teatru. Pasiunea nu m-a părăsit, iar în ultimul an de liceu, am încercat, noi, elevii de la „Spiru Haret”, împreună cu fete de la „Școala Centrală”, să punem în scenă piesa „Avarul”, de Molière, cu mine în rolul lui Harpagon, dar apropierea bacalaureatului a întrerupt repetițiile la actul întâi. Dorința mea de a face teatru s-a împlinit când Val. Săndulescu m-a distribuit într-un rol de comsomolist într-o piesă în care am jucat alături de Florin Scărlătescu, Migri Avram Nicolau și Lia Pop-Fărcășan. Am vrut să dau examen la Conservator, dar tot Val. Săndulescu m-a sfătuit să mai aștept, că la 17 ani nu aveam nici vocea schimbată. Și așteptând, m-am dus la Facultatea de Construcții.

- De ce acolo?

- Pentru că nu se dădea examen de admitere. Așa că, în timp ce alții învățau ca să intre la o facultate, eu eram pe plajă la mare. Oricum, visul meu era spre teatru, unde mă prezentam la examen în fiecare toamnă. Și n-am intrat. Nu eram bun. Așa că, după absolvirea Facultății de Construcții, am lucrat la lernut și la Brazi. În 1963, când s-a reînființat secția de regie de film la I.A.T.C., am dat examen și m-am clasat pe primul loc. Acesta e și motivul pentru care eram decan de vârstă al seriei, mai mare cu 5-6 ani decât colegii mei.

Primul film - primul premiu

- Care a fost primul film pe care l-ați regizat?

- Când am absolvit, existând un vid de regizori, căci o bună perioadă, facultatea nu funcționase, mi s-a promis că vom face un film de lungmetraj. Fiind bun prieten și coleg cu Horia Pătrașcu, de la secția de critică, am fost primul cititor al scenariului său pentru filmul „Reconstituirea”. Dar a trebuit să plec la Brăila ca să fac un film pentru diplomă, despre protecția muncii. A fost o poveste cu filmul „Suspecții”, căci așa l-am intitulat. Ei, când m-am întors de la Brăila, Horia îi dăduse scenariul lui Pintilie, așa că eu am primit un scenariu scris de D.R. Popescu. Și am făcut filmul „Prea mic pentru un război atât de mare”, film care a fost premiat la festivalul de la Locarno.

- Primul film, primul premiu.

- Nu, mai primisem până atunci un premiu pentru un film de turism. Dar nu la un festival important, așa că putem spune că primul premiu serios a fost cel de la Locarno, iar filmul a fost selecționat în secțiunea „Quinzaine des réalisateurs”, la Cannes, în 1970.

Pus la păstrare

- Care a fost povestea cu filmul „Suspecții”?

- Împreună cu Tudor Eliad, coleg de an, am plecat la Brăila să facem două documentare pentru protecția muncii.

- De ce la Brăila?

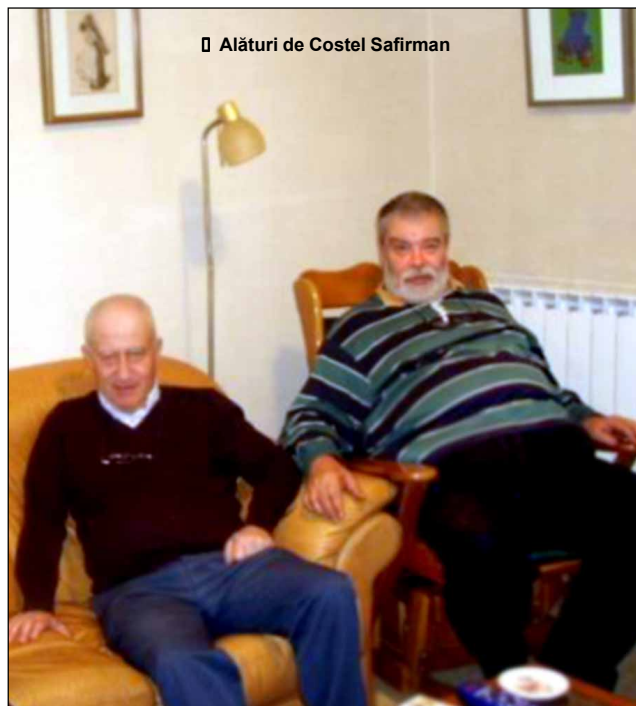
- Se deschisese cu mare pompă cel mai mare combinat de celuloză. Era o fabrică ultramodernă, importată din Finlanda. Numai că, fabricarea celulozei trebuia să se facă din arbori coniferi. Când a venit Ceaușescu în vizită, a dat o „indicație prețioasă”, în loc de brazi, să se folosească stuf. Pasta care se făcea, se lipsea de tambururi. Așa că au fost angajați 20-25 de tineri, care, înzestrați cu niște cuțite lungi, degajau pasta. Am făcut un interviu cu acești oameni care lucrau într-un mediu ultratoxic de sulfură de carbon. Ei își povesteau cu candoare nenorocirea, bucurându-se că vor ieși la pensie mai devreme și

că primeau lapte ca antidot. Laptele îl duceau acasă, la familie, ei se îmbolnăveau și nu mai apucau pensia. Când filmul a fost vizionat la Ministerul Chimiei, l-au pus bine, la păstrare.

Premiera n-a mai avut loc

- Să continuăm derularea filmografiei după „...Un război atât de mare”.

- Un film de montaj, „Amintiri bucureștene”, și apoi televiziunea mi-a comandat un serial polițist, „Urmărirea”, film care s-a vândut bine și în Suedia, Germania, Canada. Timp de 6 luni am fost plecat la Paris, pentru a răspunde unei invitații, iar la întoarcere m-am apucat să fac un film după romanul lui Fănuș Neagu, „Îngerul a strigat”. Am lucrat cu plăcere, dar când a fost programată premiera, la „Patria”, a început nebunia. M-am dus cu forșpanul la televiziune ca să-l dea pe post ca reclamă, dar redactorul de servicii, fiindu-mi prieten, l-a programat prea des și a atras atenția lui Ceaușescu. A cerut să-l vadă, căci i se spusese că-i un film foarte bun. Dar el l-a interzis. Așa că luni, la cinematograful „Patria”, premiera n-a mai avut loc. Am strâns din dinți și am mers mai departe, dar când filmul „Dincolo de nisipuri” a fost puternic amputat, am

profitat de primul prilej și, ducându-mă cu filmul pentru a fi prezentat la Cannes, am rămas în Germania, unde mi-am continuat meseria.

- Ați schimbat platoul de filmare.

- Primul film făcut în Germania a fost „Nu te teme, Iacob!”, adaptare după „O făclie de Paște”, de I.L. Caragiale. Acolo, în bibliotecile din Heidelberg și München am citit multe scrieri despre religia iudaică. Filmul a fost prezentat la multe festivaluri, iar timp de opt ani a deschis Festivalurile de Film pentru evreii din America.

- E momentul să aducem în convorbirea noastră cele cinci documentare de lung metraj pe care le-ați realizat și care surprind aspecte din viața și cultura poporului evreu.

- Primul a fost „Struma”, având la bază scenariul lui Stelian Tănase. Pentru a mă apropia de această temă dramatică, am citit mult, m-am documentat, am stat de vorbă cu singurul supraviețuitor care avea 85 de ani și locuia în America și cu alți oameni implicați în subiect. A urmat filmul „Moștenirea lui Goldfaden”, după un scenariu al lui Manase Radnev, filmat la Festivalul ieșean. M-am apropiat de orașul Iași datorită unor prieteni - Dita și Sorel Goșen - care acum locuiesc în Israel, dar mi-au vorbit mult de orașul lor de baștină.

- I-ați cunoscut în România?

- Nu, în Israel. Eu mă duc acolo cam de două ori pe an. De pildă, sunt mereu prezent la Festivalul Internațional de Film de la Ierusalim - în 2001, când „Struma” a fost distins cu premiul special, în 2005 cu filmul „Moștenirea lui Goldfaden”, în 2006 când a fost prezentat „Rumenye! Rumenye!”.

- Deocamdată mai suntem la Iași, la Festivalul de Teatru „Goldfaden”.

- Am fost fascinat de cultura idiș, absolut fabuloasă. Din fericire, înțeleg idișul ceea ce mi-a dat posibilitatea să înțeleg și inima personajelor. Am o mare dragoste pentru această limbă fascinantă. Văzând desfășurarea Festivalului, am filmat din plăcere și pasiune. Acolo, la Festival s-a născut și ideea filmului „Rumenye! Rumenye!”, căci am întâlnit doi cântăreți, doi klezmeri din New York. M-au invitat la ei ca oaspete, dar eu am ascultat și am înregistrat lungile lor povestiri, cântecele care îmi plac la nebunie și reîntors acasă, am făcut filmul care demonstrează influența doinei românești asupra muzicii idiș.

- Cine pe cine a influențat?

- Dacă doina a fost izvorul, mai apoi s-au amestecat și influențat reciproc.

- Să precizăm că „Moștenirea lui Goldfaden” a fost al doilea film din această serie, iar „Rumenye! Rumenye!” al patrulea. Cel de al treilea...

- Păi să vedeți cum se leagă lucrurile. Ducându-mă cu filmul „Moștenirea lui Goldfaden” la Festivalul de la Ierusalim, am fost invitat de prietenul meu, Costel Safirman, la Cinemateca. Mi-a făcut o surpriză plăcută. A invitat un domn care a cântat acompaniindu-se cu un fel de chitară. Așa l-am cunoscut pe Arie Lais, un mare baladist israelian de origine română, care a dat glas poeziilor lui „Itzic Manger”. Și așa s-a născut filmul care poartă ca titlu numele poetului, film pe care l-ați văzut și la un „Matineu duminical” în cadrul Centrului Cultural Comunitar.

- Cu ce filme artistice urmează să ne bucurăm?

- Am terminat recent un film de lung metraj după romanul de succes „Cocoșul decapitat”, de Eginald Schlattner, și am în pregătire un film artistic despre pogromul de la Iași. „Călătoria lui Gruber”, căci așa se va intitula acest film, care are la bază o idee din romanul „Kaput”, de Malaparte. Scriitorul italian a fost în Iași la două zile după pogrom. Sper să pot prezenta cât mai curând aceste filme.

- Acum aveți propria casă de producție.

- Am două firme: „Total T.V.” și „Radu Gabrea studio”.

- Și ce face Radu Gabrea când nu filmează?

- Eu toată viața n-am făcut altceva. Și nu-mi pare rău că a fost așa. Am văzut lumea, dar totdeauna călătoriile au fost legate de filmele mele. Așa merge viața mea. Am în cap idei cât pentru o filmotecă. De altceva nu mai am timp.

- Asta acum. Dar în tinerețe?

- Până la 28 de ani am jucat baschet. Din păcate, acum nu mai pot juca. Ar trebui să mai găsesc nouă grași ca să facem un meci. Era mai bine dacă jucam tenis.

- Dacă tot timpul îl dedicați filmului, familia nu vă trage de mânecă?

- Soția, Victoria Cocias, mă înțelege perfect, căci e actriță la Teatrul „Nottara”. De altfel, plecăm în lume împreună. Între 1994 și 2004 ea a jucat la Washington, New-York, Sydney, Canberra, Melbourne și Tampere rolul principal din piesa „Maria Callas - La divina”, pe care am pus-o în scenă.

- Dintre filmele făcute, aveți unul preferat?

- Nu sunt tată vitreg pentru nici unul dintre filmele mele. Toate îmi sunt dragi. Fiecare, în felul lui. Documentarele despre care am vorbit, de la „Struma” la „Rumenye! Rumenye!” partea a doua, despre care „Realitatea Evreiască” a scris recent, toate au o componentă de mare emoție care le scoate din categoria documentarelor obișnuite.

Convorbirea cu jovialul Radu Gabrea s-a desfășurat în cochetul său birou amenajat la etajul construcției unde își are firmele de producție cinematografică, iar faptul că o publicăm în luna iunie, este tocmai pentru a-i aduce un mic omagiu acestui cald prieten, cu prilejul aniversării a 70 de ani de viață rodnică.

AVRAM CROITORU

